

Tarih Araştırmalarında Yeni Bir Metot: Osmanlı Arkeolojisi

Reyhan Körpe*

Giriş

Arkeoloji disiplini içine en son katılan çalışma alanlarından biri olan Osmanlı arkeolojisi terimi diğer arkeoloji dallarında olduğu gibi dönemsel ve coğrafi olarak sınırlanmış durumdadır. Osmanlı arkeolojisi dönem olarak Osmanlı devletinin kurulduğu 1299'dan, devletin sona erdiği 1922 yılına kadar yaklaşık 600 yıldan fazla süren bir zaman aralığını, coğrafi olarak ise imparatorluğun Asya, Avrupa ve Afrika'da kontrol ettiği toprakları kapsar.

Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu topraklarında günümüzde yaklaşık 33 devlet bulunur.  lke sınırları içinde yer alan farklı uluslardan ve dinlerden insanların yüzyıllar boyunca birlikte yaşamanın getirdiği kültürel etkileşimi sonucu bir Osmanlı tipi yaşam tarzı ortaya çıkmıştır.¹ Osmanlı kültürel mirasının maddi ve maddi olmayan izlerini   kıtaya yayılmış ülkelerde görmek mümkündür. Kronolojik anlamda bu izler bölgede Bizans dönemi sonundan, 20. yüzyılın başına kadarki zaman aralığını da kapsamaktadır. Osmanlı arkeolojisi bir bakıma sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun arkeolojisi demek değildir. Aynı zamanda bir dönem arkeolojisi olan bu disiplin, Prehistorik dönemlerden günümüze, bölgenin tarihi kronolojisi içinde pek çok uygarlıktan çok daha uzun süre etkisini ve varlığını sürdürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu ve onun üzerinde yer aldığı coğrafyanın araştırılmasıdır.

* Prof. Dr. Reyhan Körpe, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Tarih Bölümü, rkorpe@comu.edu.tr DOI: 10.37879/9789751749994.2022.24

1 Osmanlı kimliği için bakınız: Aşkın Koyuncu, "Osmanlı Kimliği  zerine Bazı D ş nceller", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, S. 1 (2004), s. 201-212.

Arkeolojinin 19. yüzyıldan itibaren bilimsel bir disiplin olarak önce Yunan ve Roma gibi klasik uygarlıkları, daha sonra da Mısır ve Mezopotamya gibi prehistorik uygarlıkları ortaya çıkarmasıyla başlayan süreç giderek çeşitlenmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren arkeoloji, insanın dünya üzerinde görülmeye başlamasından itibaren, onun dünya üzerinde ortaya koymuş olduğu bütün maddi kültür öğelerini araştıran bir disipline dönüşmüştür. Böylece gerek zaman aralığının uzaması, gerekse çalışma alanının da genişlemesi doğal olarak bu disiplinin de araştırdığı konular itibarıyla çeşitlenmesine yol açmıştır. Günümüzde bile Türkiye’de tek bir arkeoloji disipliniyle büyük dönemleri ve uygarlıkları incelemek mümkün olmadığından, üniversitelerimizde klasik arkeolojiyle başlayan disiplin zamanla prehistorya, protohistorya ve önasya arkeolojisi gibi değişik branşlara ayrılmış durumdadır. Böylece en azından Türkiye’de geçmişe ait kültür varlıklarını Paleolitik çağdan Roma döneminin sonuna kadar araştırabilecek uzmanlar yetişmektedir. Diğer taraftan Bizans dönemi ve sonrası ancak yakın tarihten itibaren sanat tarihçilerinin ısrarlı çabaları ile arkeolojik çalışmaların kapsamına alınabilmiştir. Özellikle de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümünden Prof. Dr. Oluş Arık’ın Türkiye’nin akademik ve bürokratik çevrelerine karşı verdiği mücadele sonucunda sanat tarihçiler Anadolu’nun orta çağlarına ait uygarlık kalıntılarını kazma imtiyazını elde edebildiler.²

Böylece 1990’lı yıllara geldiğimizde Paleolitik çağdan Selçuklu ve Bizans dönemi sonlarına pek çok arkeolojik araştırma Türkiye’de yapılmaktaydı. 13. Yüzyıldan günümüze kadar yaklaşık yedi yüzyıllık bir zaman aralığı arkeolojik anlamda araştırma dışı görülmektedir. Türkiye’de üniversitelerin arkeoloji eğitimi verilen bölümlerin ders planlarında yukarıda verilen dönemler içindeki geçmiş kültürler anlatılmaktadır. Sanat tarihi bölümlerinde ise Paleolitik dönemden modern sanata, insan oğlunun sanatsal yaratıcılığının buluntuları disiplinin kendi öğretim yöntemleriyle öğrencilere anlatılır. Diğer taraftan bu iki disiplin dışında üniversitelerimizin tarih bölümlerinde yoğun bir şekilde öğretilen Osmanlı tarihi büyük ölçüde literatür bilgisine dayanan bir eğitime dayanmaktadır. Özetle söylemek gerekirse şimdiye kadar ülkemizde Osmanlı dönemiyle ilgili arkeolojik araştırmaları gerçekleştirecek kadroların yetişmesi bu sistem içinde mümkün değildi. Bu nedenle bu konu akademik çevrelerde uzun zamandır konuşulmasına rağmen, disiplinler arası diyalogun kurulamaması ve her disiplinin kendi alanından uzak-

2 Prof. Dr. Oluş Arık 2015 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde verdiği bir konferansta bu süreci anlatırken özellikle arkeolog meslektaşlarının sanat tarihçilerinin kazı yapımlarına nasıl karşı çıktıklarını anlatmıştır. M. Oluş Arık, “Türk kültürüne yönelik arkeolojik çalışmalar ve sorunları”, *Uluslararası Dördüncü Türk Kültür Kongresi*, Ankara (1999), s. 43–59.

laşmaya çekinmesi yüzünden çözümsüz kalmaya devam etti. Türkiye’de gerçekleşmekte olan arkeolojik kazıların gerek antik yerleşimlerde, gerse höyük kazılarında kendi hedeflerine odaklanmış ekiplerden oluştuğu görülecektir. Özellikle Türk ekiplerinin yaptıkları kazının durumuna uygun prehistorya veya klasik arkeoloğlardan oluştuğu göze çarpar. Son yıllarda arkeolojik kazılar sadece arkeoloğlardan oluşmamaktaysa ve ekip içinde mimarından restoratörüne, jeologundan nümismatına pek çok profesyonel yer almaktaysa da, sonuçta tüm bu ekip bir Roma kentinin ya da bir Tunç Çağı höyüğünün kalıntıları üzerine odaklanmaktadır. Akademik dünyadaki arkeoloğlar için yukarıda saydığım arkeoloji bölümleri dışında başka bir alanla ilgilenmek arafta kalmak gibi bir şeydir. Üniversitelerin yükselme ve doçentlik kriterleri bir anlamda sadece arkeoloğları değil, sanat tarihçi ve tarihçilerin de alanları dışına çıkmalarını engellemektedir. Tüm bu faktörler, Türkiye’de Osmanlı arkeolojisinin bir disiplin olarak kendi teori ve yöntemlerini geliştirmesini engellemiştir.

Diğer taraftan ülkemizde Efes ve Sardeis gibi yabancı kazılarda sadece Yunan ve Roma dönemlerine ait buluntular değil, Bizans öncesi dönemler ve Osmanlı’ya ait buluntuların da arkeolojik incelemeleri yapılarak yayınlanmıştır.³ Ayrıca Oxford Üniversitesinden Martin Harrison’un yürüttüğu Saraçhane kazılarında İstanbul’un Roma ve Bizans dönemleri kalıntılarının dışında Osmanlı İstanbul’una ait çeşitli buluntular da çıkmış ve bunlar değerlendirilerek yayınlanmıştır.⁴

Genel anlamda Türk arkeoloğların Osmanlı dönemin kalıntılarına karşı bir ilgi eksikliği, bu boşluğun ya da görevin sanat tarihçiler tarafından üstlenilmesine yol açtı.⁵ Türkiye’de sanat tarihi disiplininin önde gelen isimlerinden biri olan Oktay Aslanapa tarafından İznik’teki çini fırınlarının kazısı, arkeolojik yöntemlerin Osmanlı dönemine ait kalıntılar üzerinde uygulandığı

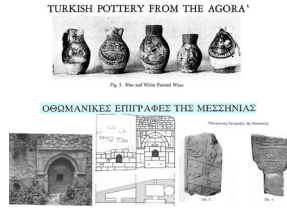
3 Sabine Ladstätter, “Die Türbe im Artemision”, *Sonderschriften*, Band 53, Österreichisches Archäologisches Institut, Wien 1998; Yaman Dalanay, “Ephesos during the Beylik and Ottoman Periods (14th–16th Century)”, Die Türbe im Artemision, edit. S. Ladstätter, Österreichisches Archäologisches Institut, *Sonderschriften*, Band 53 (1998), s. 9-17; Sylvie Yona Waksman, in collaboration with Marie-Myriam Carysotiotis, “Medieval Ceramics from the Türbe: an Archaeometric Viewpoint”, Die Türbe im Artemision, edit. S. Ladstätter, Österreichisches Archäologisches Institut, *Sonderschriften*, Band 53 (1998), s. 293-312; řüle Pfeiffer-Tař, “Funde und Befunde aus dem Schachtbrunnen im Hamam III in Ayasuluk/Ephesos”, *Archäologische Forschungen*, Band 16 (2010); řüle Pfeiffer-Tař, “Reste einer Keramikwerkstatt aus dem 14. Jh. In Ayasuluk/Ephesos”, *Anzeiger*, 146. Jahrgang (2001) s. 91-154; Clive Foss, *Byzantine and Turkish Sardis, Archaeological Exploration of Sardis, Monograph 4*, Harvard University Press, 1976; Clive Foss, *Ephesus After Antiquity: A Late Antique, Byzantine, and Turkish City*, Cambridge University Press, Cambridge 1979.

4 R. Martin Harrison ve Nezih Firatlı, “Excavations at Saraçhane in Istanbul: Second and Third Preliminary Reports”, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 20 (1966), s. 222-238.

5 Turan Takaoğlu, “The Living Ottoman Past: Rethinking Ethnoarchaeology in Turkey”, *Contesting Ethnoarchaeologies Traditions, Theories, Prospects*, edit. A. Marciniak, N. Yalman, 2004, s. 229.

ilk çalışmalardan biri sayılabilir.⁶ Günümüzde sanat tarihçiler başta Kubad Abad Sarayı olmak üzere çok sayıda orta çağ kazısını gerçekleştirmektedirler.⁷

Türkiye’de 2000’li yıllara kadar Osmanlı arkeolojisine karşı ilgi giderek artmasına rağmen bu konuda yapılan çalışmalar sınırlarımız dışında, geçmişte Osmanlı İmparatorluğunun toprakları olan ülkelerde başlamıştır. Bu ülkeler tarafından uzun yıllar reddedilen, yok edilen veya çok yakın bir geçmiş olduğu için inceleme alanının kapsamına alınmayan Osmanlı Dönemi, ister istemez arkeolojik çalışmaların kapsamına alınmıştır. Bu konuda en önemli çalışmalar komşumuz Yunanistan’da gerçekleştirilmiştir. Yunanistan’ın önemli arkeolojik sitlerinde yapılan kazılarda açığa çıkan Osmanlı kalıntıları ilk defa antik kalıntılarla birlikte tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Kazılarda klasik tabakaların üzerinde, Bizans sonrası ve Ortaçağ tabakalarından sonra gelen Osmanlı dönemini diğer kültür katlarından ayırmadan devam eden bir stratigrafiyle araştırılmıştır. Osmanlı dönemine ait tabakalar içinde bulunan mimari ve diğer küçük buluntular aynı arkeolojik yöntemlerle değerlendirilmiş ve yayınlanmıştır. Bu konuda en iyi örnek Atina Agorası kazılarıdır. Amerikalı arkeologlar tarafından yapılan Agora kazıları prehistorik dönemlerden modern zamanlara kadar Osmanlı da dahil olmak üzere kesintisiz bir stratigrafi izler. Gerek Atina Agorası, gerekse Yunanistan’da yapılan diğer önemli kazılarda Osmanlı dönemi seramikleri ve küçük buluntularına ait yayınlar halen konuyla ilgili araştırmalarda en fazla başvurulan kaynaklar arasındadır.⁸ (Resim: 1)

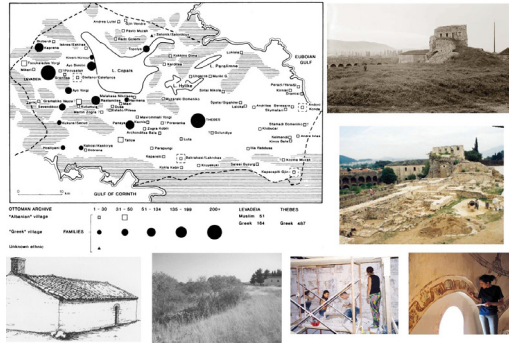
Resim:1 Atina Agorasında yapılan kazılarda bulunan Osmanlı dönemi seramikleri

6 Oktay Aslanapa, *Şerare Yetkin ve Ara Altun, The Iznik Tile Kiln excavations (The Second Season, 1981–1988)*, Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1989.

7 M. Oluş Arık, “Türk Kültürüne Yönelik Arkeolojik Araştırmalar ve Kubad Abad Kazısı”, *Profesör Remzi Oğuz Arık Armağanı*, edit. H. Rıdvan Çongur, Ankara 1987-1989, s. 71-98.

8 Alison Frantz, “Turkish Pottery from the Agora”, *The American Excavations in the Athenian Agora: Twenty-First Report*. (Jan. – Mar., 1942), *Hesperia*, XI/1, s. 1-28; Rebecca Robinson, “Tobacco Pipes of Corinth and of the Athenian Agora”, *Hesperia*, 54 (1985), s. 149-203; Rebecca Robinson, “Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos”, *Mitteilungen*, 98 (1983), s. 265-285; Orestes H. Zervos, Arthur H. Rohn, Ethne Barnes and Guy D. R. Sanders, “An Early Ottoman Cemetery at Ancient Corinth”, *Hesperia*, 78/4 (2009), s. 501-615.

Ayrıca son yıllarda Yunanistan'da yapılan yüzey araştırmalarında Osmanlı da dahil olmak üzere tüm dönemlere ait arkeolojik malzemenin toplanmasına dayalı yeni metotlar geliştirilmiştir. Bu yeni metodolojide maddi kültür kalıntıları arşiv kaynaklarıyla entegre bir şekilde değerlendirilerek bölgelerin yerleşim modelleri ve arazi kullanımını ortaya konmaya çalışılmıştır.⁹ Arkeologlarla birlikte Osmanlı tarihçilerin birlikte çalıştığı bu yüzey araştırmalarında Yunanistan'da Mora, Mesennia, Boetia ve Argos gibi bölgeler ile adalarda çok önemli sonuçlara ulaşılmıştır.¹⁰ (Resim: 2)

Resim: 2 Yunanistan'da ve Ege Adalarında yapılan çeşitli Osmanlı dönemi araştırmaları

9 John Bintliff, "The Archaeology of Ottoman to Early Modern Greece", *Recent Developments in the Long-Term Archaeology of Greece*, *Pharos*, Vol. 20 (2014), s. 349; Takaoğlu, *age.*, s. 231.

10 John Bennet, Jack L. Davis ve Fariba Zarinebaf-Shahr, "Pylos Regional Archaeological Project, Part III: Sir William Gell's Itinerary in the Pylos and Regional Landscapes in the Morea in the Second Ottoman Period", *Hesperia*, Vol. 69, No. 3 (2000) s. 343-380; Athanasios Vionis, "The Archaeology of Ottoman Villages in Central Greece: Ceramics, housing, and everyday life in post-medieval rural Boetia", *Studies in honor of Hayat Erkanal: Cultural reflections*, edit. A. Erkanal-Öktü, E. Özgen, S. Günel, Homer Kitabevi, İstanbul 2006, s. 784-800; Fariba Zarinebaff, John Bennett ve Jack Davis, "Ottoman studies and archaeology in Greece" An historical and economic geography of Ottoman Greece: The southwestern Morea in the early 18th century, edit. F. Zarinebaff, J. Bennett ve J. Davis, *Hesperia Supplement*, Vol. 34 (2005), s. 1-8; Priscilla Murray ve P. Nick Kardulias, "A Modern-Site Survey in the Southern Argolid, Greece", *Journal of Field Archaeology*, Vol. 13 (1986) s. 21-41; Athanasios Vionis, *A Crusader, Ottoman, and Early Modern Aegean Archaeology, Built Environment and Domestic Material Culture in the Medieval and Post-Medieval Cyclades, Greece (13th - 20th Centuries AD)*, Leiden 2012; Hector Williams, "Medieval and Ottoman Mytilene", edit. J. Bintliff ve H. Stoger, *Medieval and post-medieval Greece*, Oxford, 2009, s. 107-114; Jack L. Davis, "Contributions to a Mediterranean Rural Archaeology: Historical Case Studies from the Ottoman Cyclades", *Journal of Mediterranean Archaeology*, 4/2 (1991), s. 131-215; Michael Given, "Landholding and landscape in Ottoman Cyprus", *Byzantine and Modern Greek Studies*, Vol. 34 No. 1 (2010), s. 38-60.

Yunanistan dışında, Doğu Avrupa ve Balkanlarda Ortaçağ sonrası arkeolojik araştırmalar büyük ölçüde Osmanlı dönemi üzerinde odaklanmıştır. Eski Osmanlı İmparatorluk toprakları üzerinde Arnavutluk'ta,¹¹ Bulgaristan'da,¹² Hırvatistan'da,¹³ Romanya'da,¹⁴ Macaristan'da,¹⁵ Slovakya'da,¹⁶ Koso-
sova,¹⁷ ve Bosna Hersek'te¹⁸ yapılan çeşitli arkeolojik kazılarla Osmanlı dönemine ait çok sayıda kalıntı ortaya çıkarılmıştır. (Resim: 3)

11 Gianclaudio Macchiarella ve Mehmet Tütüncü, "The Ottoman Cultural Heritage of Delvina (Southern Albania)", Uluslararası Katılımlı XV. *Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 19-21 Ekim 2011, (2012), s. 549-558; Jose C. Carvajal ve Ana Palanco, "The Castle of Ali Pasha at Butrint", *Butrint 4, The Archaeology and Histories of an Ionian Town*, edit. I L. Hansen, R. Hodges ve S. Leppard, Oxford, 2016, s. 289-308.

12 Andrew Petersen, "The Ottoman archaeology and architecture of Bulgaria", *Heritage Turkey*, Vol. 5 (2015), s. 40.

13 Mario Slaus, Mario Novak, Vlasta Vyroubal, ve Zeljka Bedic, "The Harsh Life on the 15th Century Croatia-Ottoman Empire Military Border: Analyzing and Identifying the Reasons for the Massacre in Cepin", *American Journal of Physical Anthropology*, No. 141 (2010), s.358-372 .

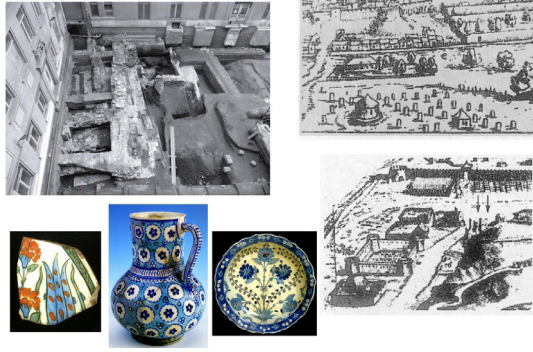
14 Kathryn Grow Allen, "An Ottoman Cemetery in Romania", IEMA Travel Grant Reports, Chronika, Vol. VI, (2016), s. 98-104; Alexandru Flutur, Ana-Cristina Hamat, Daniela Tănase, "Cercetările Arheologice Preventive În Cetatea Timișoarei, Str. Lucian Blaga, 2014. Raport Preliminar", *Banatica*, Vol. 25, Issue 1 (2015), s. 225-252.

15 Éder Katalin, "A Pit From The Ottoman Era in Budapest, Víziváros", *Budapest Régiségei XLVII*, 2014, s. 283-311; Judit Lászay ve Adrienn Papp, "Archaeological excavation and wall exploration in Rudas bath", edit. B. Zoltan (et. all), *Archaeological Investigations in Hungary 2004*, Budapest 2005, s. 5-22; Balázs Sudár, "Bektaşlı Monasteries in Ottoman Hungary (16th—17th Centuries)", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 61, No. 1/2 (2008), s. 227-248; Gyöngyi Kovacs, "Iznik Pottery in Hungarian Archaeological Research", *Turkish Flowers, Studies on Ottoman Art in Hungary*, edit. I. Gerelyes, Budapest 2005, s. 69-86.

16 Gyöngyi Kovacs, "Ottoman Copper Vassels from Sites in Hungary and Slovakia Bearing Owner's Marks", *Ottoman Metalwork in the Balkans and in Hungary*, edit. I. Gerelyes ve M. Hartmuth, Budapest 2015, s. 145-162.

17 Dragi Mitrevski, *The Ottoman Fortress of Skopje*, Skopje 2010.

18 Sabah gazetesi 22.12. 2014 tarihli haberi, "Osmanlı'nın izlerini ortaya çıkarıyorlar". Gazete, Saraybosna Müzesi'nde görev yapan Adnan Muftareviç ile Mirsad Avdiç'in bölgede yapmış olduğu arkeolojik kazılarda Uzun Hacı Mustafa Camisi (Saraybosna, 16. yüzyıl), Eski Cami (Breza, 17. yüzyıl), Kalın Hacı Ali Mektebi (Saraybosna, 16. yüzyıl), Hacı İsmail Mısri Medresesi (Saraybosna, 18. yüzyıl), Taşlıhan (Saraybosna, 16. yüzyıl), Konak (Bihaç, 19 yüzyıl), Firuz Bey Hamamı (Saraybosna, 16. yüzyıl), Beyaz Tabya (Saraybosna), Ostrovitsa (Kulen Vakuf), Sarı Tabya (Saraybosna), Tekke Mezarlığı (Kakanj), Bakır Baba Cami Mezarlığı (Saraybosna), Bar Mahalle Mezarlığı (Rojaye-Karadağ) ve Baruthane'nin (Saraybosna) ortaya çıkarılmasını haber yapmıştır.

Resim: 3 Orta Avrupa ve Balkanlarda yapılan kazı ve araştırmalar ile ilgili çeşitli örnekler

İmparatorluğun Avrupa'da bulunan topraklarında başlayan bu çalışmalarında Osmanlı dönemi daha çok Orta Çağ sonrası periyotta ele alınırken, Orta Doğu'da bu dönem başlı başına yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgede bu yeni disiplinin öncüleri İsrail'den çıkmıştır. Orta Doğu tarihinin Osmanlı İmparatorluğu bilinmeden tam olarak anlaşılamayacağı bilinciyle, arkeolojiden yararlanmanın en doğru yol olduğu anlaşılmıştır. İsraili arkeologlar sadece kendi bölgelerindeki Osmanlı dönemine ait kalıntılar üzerinde kazılar yapmamışlar, fakat aynı zamanda Osmanlı'ya ait maddi kültür varlıkları hakkında da araştırmalar ve yayınlar yapmışlardır. İsrail'de lokal arkeolojik araştırmaların bir parçası olarak ortaya çıkan bu yeni disiplin çok geçmeden bölgeye yayılarak İsrail dışında Lübnan,¹⁹ Mısır,²⁰ Ürdün,²¹ Suudi Arabistan,²² Suriye ve Irak'ta²³ Osmanlı dönemine ait izler gün yüzüne çıkartılmaya başlamıştır.²⁴ (Resim: 4)

19 Hans H. Curvers, *Qala't Tibnin*, Beirut 2000.

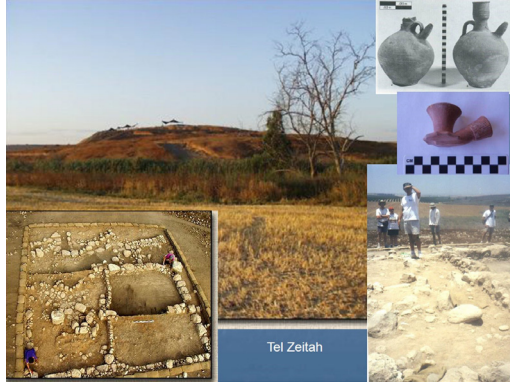
20 Stéphane Pradines, "Note préliminaire sur un atelier de pipes ottomanes à l'est du Caire", *Cahiers de la céramique Egyptienne*, n°7, IFAO, Le Caire (2004), s. 281-291.

21 Andrew Petersen, *The medieval and Ottoman Hajji Route in Jordan*, Oxford, 2012.

22 Aimee C. Bouzigard, *Archaeological Evidence for the Consumption of Tobacco and Coffee in Ottoman Arabia*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, East Carolina University 2010.

23 St John Simpson, "Smoking Across Iraq", *Scritti in memoria di Paolo Fiorina*, A. Invernizzi (edit.) Alessandria, 2013, s. 251-278.

24 Bethany J. Walker, Bert DeVries, Øystein S. LaBianca, Miriam Avissar, Marwan Abu Khalaf, Hamed Salem and Ruth Smadar Gabrieli, "Reflections of Empire: Archaeological and Ethnographic Studies on The pottery of the Ottoman Levant", *The Annual of the American Schools of Oriental Research*, B. J. Walker (edit.) Vol. 64, Boston 2009.

Resim: 4 Orta Doğu'daki Osmanlı Arkeolojisi çalışmaları

Özellikle Uzi Baram öncülüğündeki İsraili arkeologların bu konuda verdiği konferanslar ve yapmış olduğu yayınlar Osmanlı arkeolojisinin sadece Balkan ve Orta Doğu coğrafyası için değil, Osmanlı İmparatorluğu'nun yayıldığı toprakların geç Orta Çağ'dan 20. yüzyıl başlarına kadarki oldukça uzun bir zaman diliminin aydınlatılmasında en önemli araştırma yöntemlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur.²⁵

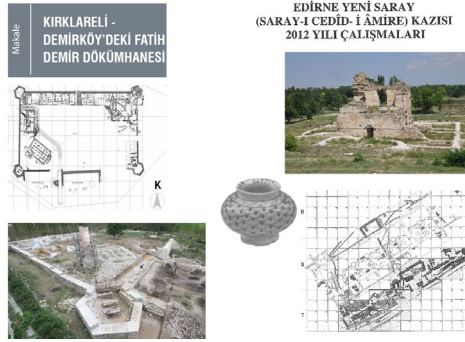
Yakın çevremizde bunlar olurken Türkiye'de de arkeolojinin Osmanlı tarihide ekonomi, maddi kültür, askeri teçhizat, yerleşim, nüfus ve birçok başka konuya açıklık getirebilecek, yazılı belgesi olmayan konulara bilgi sağlayan, arşiv kaynağı olan konulara ise zenginlik kazandıracak, bir alan olduğu anlaşılmaya başlamıştır.²⁶ İstanbul Saraçhane ve İznik çini fırınları kazıları dışında doğrudan Osmanlı dönemini araştırmaya yönelik kazılar giderek artmaya başlamıştır. Harput Kalesi kazıları,²⁷ Kırklareli, Demirköy'deki Fa-

25 Uzi Baram, Lynda Carroll, *A Historical Archaeology Of The Ottoman Empire - Breaking New Ground*, New York 2002; Uzi Baram, *The development of ottoman archaeology in Israel: An overview and prospects*, *Historical Archaeology*, 36, 2002, s. 12–29; Uzi Baram, Lynda Carroll, “Modernity, Identity, and Materiality across the Ottoman Empire: Putting the Pieces Together”, *Annual Meeting of the Society for Historical Archaeology*, Quebec City, Ocak, 2014.

26 Filiz Yenişehirlioğlu, “L'archéologie historique de l'Empire ottoman: Bilan et perspectives”, *Turcica*, 37 (2005), s. 245–265.

27 Veli Sevin, Necla Arslan Sevin, Muhammet Beşir Aşan, “Harput Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları 2005–2007”, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, *Geçmiş-ten Geleceğe Harput Sempozyumu*, Elazığ 23–25 Mayıs 2013, s. 789–806.

ti h demir dökümhanesi kazıları,²⁸ Edirne Yeni Saray kazıları,²⁹ Eskişehir, Karacahisar kazıları³⁰ Türkiye’de halen devam etmekte olan Osmanlı dönemine ait en önemli kazılardır. Bu kazılardan özellikle Harput Kalesi çalışmaları kazıcıları tarafından Osmanlı arkeolojisi olarak adlandırılmıştır. Kazıyı sadece arkeologlar yürütmemiş, tarihçiler, sanat tarihçileri ve beraberindeki diğer akademisyenlerden oluşan bir komisyon kurulmuştur.³¹ Bu kazılar dışında geçmiş yıllardaki kazılarda çok fazla üzerinde durulmayan Osmanlı dönemi seramikleri ve diğer küçük buluntular da incelenerek yayınlanmaya başlanmıştır.³² (Resim: 5)

Resim: 5 Türkiye’deki çeşitli Osmanlı arkeolojisi araştırmalarına örnekler

Fakat Osmanlı arkeolojisinin önemini kavrayan ve bu konuda Türkiye’deki bilimsel çevrelerin harekete geçmesini sağlayan Prof. Dr. Halil İnalçık olmuştur. İnalçık özellikle Osmanlı devletinin kuruluş dönemi hakkında yaptığı çalışmalarda yazılı kaynakların eksikliğini görerek bu konuda arazi çalışmalarının yapılması gerektiğini söylemiştir. İnalçık, bir anlamda Os-

28 Zülküf Yılmaz., Ali Osman Uysal, “Demirköy Fatih Demir Dökümhanesi 2003 Yılı Araştırma ve Kazı Çalışmaları”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, S. 6 (2006), s. 53-66.

29 Mustafa Özer, “Edirne Yeni Saray Kazısı (Saray-Cedit-i Amire) 2010 Yılı Çalışmaları”, *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII/1 (2014), s. 39-66.

30 Erol Altınsapan, Zeliha Demirel Gökalp, Hasan Yılmazyaşar, Ali Gerengi, “1011-2014 Kazıları Işığında Eskişehir Karacahisar Kalesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/10 (2015), s. 621-633.

31 Sevin, Arslan Sevin, Aşan, *age.*, 789.

32 Lale Doğer, “İzmir Agorası Kazılarında 17.-19. Yüzyıl Seramik Buluntuları Üzerine Bazı Gözlemler”, *Sanat Tarihi Dergisi*, XVII/I (2008), s. 23-54; Gülgün Yılmaz, “Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazılarında Bulunan Erken Osmanlı Seramikleri - I”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, S. 9 (2009), s. 25-41. Gülgün Yılmaz, “Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazılarında Bulunan Erken Osmanlı Seramikleri - II”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, S. 10 (2010), s. 39-56.

manlı Devleti'nin kuruluş dönemini anlamak için Anadolu'nun kuzey batı köşesinde on yıldan fazla araştırma yapmıştır. Osmanlı Devleti'ni kuranların gittiği yerlere aynı yollardan giderek, olayları anlamaya çalışmış, erken Osmanlı ve Bizans kaynaklarını dikkate alarak; gerçekten de sözü edilen yerleşim yerlerinin olup olmadığını yerinde görmüştür. Böylece Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait bilgilerin büyük bir bölümü aydınlatılmıştır. Türk tarihçiliğinde yeni ve farklı bir anlayışın öncüsü olan Halil İncalcık, bu yüzey araştırmalarıyla yerini tespit ettiği ve Osman Gazinin 27 Temmuz 1302 tarihinde Bizanslılara karşı kazanmış olduğu Bapheus (Koyunhisar) savaşının Osmanlı Devletinin asıl kuruluşu olduğunu bildirecektir.³³ Halil İncalcık, yaptığı yüzey araştırmaları dışında Osmanlı devletinin ilk kuruluş dönemi ile ilgili yerlerde kazılar yapılmasını teşvik etmiş ve 1999 yılında Eskişehir, Karacahisar Kalesi'nde yapılan kazılarda danışman olarak görev almıştır.³⁴ (Resim: 6)

Karacahisar Kalesi

Resim: 6 Prof. Dr. Halil İncalcık ve Karacahisar Kalesi kazıları

Günümüzde tarih araştırmaları içerisinde yeni bir boyut kazanmaya başlayan Osmanlı arkeolojisinin arşiv belgelerine yansıyan bilgilerin, arkeolojik verilerle desteklenmesinin tarihimize önemli katkılar sağlayacağı şüphesizdir. Fakat bu yeni disiplinin bu alanda başarılı olabilmesi için arkeolojik kalıntıların kazılması, yapıtların ve belgelerin çözümlenip yorumlanması ve

33 Halil İncalcık, "Osman Gazi'nin İznik (Nicaea) Kuşatması ve Bafeus Savaşı", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, O. Özel, der. M. Öz, Ankara 2000, s. 333; Halil İncalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Problemi", ed. Halil İncalcık, *Osmanlılar (Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, İstanbul 2010, s. 93-111.

34 Erol Altınsapan, Zeliha Demirel Gökçalp, Hasan Yılmazyaşar, Ali Gerengi, "1011-2014 Kazıları Işığında Eskişehir Karacahisar Kalesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/10 (2015), s. 622.

bu arkeolojinin üzerine kurulacağı çerçevenin geliştirilmesi gerekir. Osmanlı dönemi maddi belgelerinin zenginliği ve karmaşıklığı, Osmanlı Arkeolojisine karşı çeşitli yaklaşımların oluşturulmasına olanak sağlar ve bilgilerin ortaya çıkarılması için çok çeşitli teknikler gerektirir. Türkiye’de halen bazı arkeoloji ve sanat tarihi bolumlerinde “Osmanlı Arkeolojisi” dersleri olmakla birlikte başlı başına bir lisans ya da yüksek lisans programı yoktur.

Yukarıda özetlediğimiz gibi, arkeolojide yeni bir çalışma disiplini olarak kabul edilmiş olan Osmanlı arkeolojisinin Türkiye’de arkeoloji ve sanat tarihi bolumlerinde sadece bir ders olarak okutulması son derece yetersiz kalmaktadır. Bu eksikliğin bilincinde olarak, ilk defa Çanakkale Onsekiz Mart üniversitesinde 2014 yılında, Sosyal Bilimler Enstitusu bünyesinde Yüksek Lisans ve Doktora eğitimi vermek üzere Osmanlı Arkeolojisi Anabilim Dalı kurulmuştur. Osmanlı Arkeolojisi Yüksek Lisans ve Doktora programları, disiplinlerarası programlar olup, geniş bir akademik disiplinler yelpazesini kapsamaktadır. Osmanlı arkeolojisinde ağırlıklı olarak Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi bolumlerindeki hocalar ana bilim dalına uygun dersler önermişlerdir. Bu üç bolum dışında, Edebiyat, Coğrafya, Güzel Sanatlar, Mimarlık, gibi bilim dallarından da ilgili dersler ders kataloguna eklenmiştir.

Yüksek Lisans ve Doktora programlarına Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi bolumlerinden mezun olan ogrenciler başvurabilmektedirler. Diğer bolumlerden yapılan baş burularda ise ana bilim dalının belirlediği dersleri almak koşuluyla bir yıl hazırlık okutulmaktadır.

Dersler her dönem için bir zorunlu ve beş seçmeli ders olarak planlanmıştır. Zorunlu derslerde kazı ve yüzey araştırmasında kullanılan yonem ve metotlar ile arkeolojik kazı bilgisi ile Osmanlı arkeolojisinin bilim dalının kendine özgü olan teori, metot ve objektiflerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Özellikle Avrupa Dünyasındaki “Ortaçağ Arkeolojisi”, Kuzey Amerika Kıtasındaki “Historik Arkeoloji” ve Orta Doğu dünyasında tercih edilen “İşlam Arkeolojisi” gibi kavramlarla, teorik ve metodolojik açılardan farklılıkları ve yakın olduğu bazı noktaları ortaya konulmaktadır.

Seçmeli derslerde ise, lisanlarında Osmanlıca dersleri almamış olan arkeoloji mezunu ogrencileri 1. ve 2. dönem Osmanlıca dil derslerini almaktadırlar. Bunun dışında, Osmanlı Devleti Tarihi (1299-1402), Kırsal Osmanlı Arkeoloji Araştırmaları, Arkeolojik Buluntular ve Malzeme Bilgisi, Osmanlı Epigrafisi, Osmanlı Devrinde Seramikçilik, Osmanlı Devleti Tarihi (1299-1402), Osmanlı Sikkeleri ve Savaş Alanları Arkeolojisi gibi dersler bulunmaktadır. ogrencilerimiz ayrıca teorik olarak aldıkları bu derslerin yanı sıra, yaz döneminde çeşitli kazı ve yüzey araştırmalarında da bilgilerini pratik anlamda da değerlendirmektedirler.

Ana bilim dalında ders veren öğretim üyeleri Osmanlı arkeolojisi konusunda birikimi olan bilim adamlarıdır. Ortaçağ Arkeolojisinde Teorik ve Yöntemsel Yaklaşımlar dersini veren Prof Dr. Rüstem Aslan, Troia kazıları başkanı olup, ayrıca etnoarkeoloji konusunda yayınları bulunmaktadır. Osmanlı Arkeolojisine Giriş, Osmanlı Devrinde Seramikçilik ve Osmanlı Sikkeleri derslerini veren Prof Dr. Ali Osman Uysal daha önce Kırklareli Osmanlı Dökümhanesi kazılarını yapmış ve halen Kubad Abat kazılarını yürütmektedir. Arkeolojik Sörvey ve Kazı Teknikleri ve Savaş Alanları Arkeolojisi derslerini veren Doç. Dr. Reyhan Körpe ise halen Gelibolu yarımadasında arkeolojik yüzey araştırmalarının dışında 2010-2015 yılları arasında Uluslararası Conkbayırı-Anzak savaş alanları araştırma projesinin arkeolog üye olarak görev yapmıştır.³⁵ Bu öğretim üyeleri dışında ders veren diğer hocalar da Osmanlı arkeolojisine uygun olan dersler ile anabilim dalına katkı yapmaktadırlar.

2014 yılında eğitime başlayan öğrencilerimizden ders aşamasını tamamlamış olan öğrencilerinden ilki 2016 yılı Haziran ayında “Cezayirli Hasan Paşa Köşkünün Osmanlı Arkeolojisi Yöntemleriyle İncelenmesi”, konulu tezini tamamlayarak mezun olmuştur. Diğer öğrencilerimizden biri “Edirne Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri” konusunda doktora, dördü ise “Eski Kumkale Köyü Tarihsel ve Arkeolojik Araştırma”, “Kilitbahir Kalesi Geç Dönem Osmanlı Yapılarının Arkeolojik ve Tarihsel

35 Osmanlı arkeolojisinin en önemli uygulama alanlarından biri olan “Savaş Alanları Arkeolojisi” Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Osmanlı Arkeolojisi Anabilim dalının en iddialı olduğu çalışmalardan biridir. Gelibolu Yarımadasında, Çanakkale savaş alanlarında uzun zamandır bu konuda Avustralya ve Yeni Zelandalı uzmanlarla birlikte savaş alanı arkeolojisi konusunda çalışmalar gerçekleştirilmiş ve bu konuda ulusal ve uluslar arası yayınlar yapılmıştır. Antonio Sagona , Mithat Atabay , Richard Reid , Ian McGibbon , Chris Mackie, Muhammet Erat ve Jessie Birkett-Rees, “The ANZAC [Arıburnu] Battlefield: New Perspectives and Methodologies in History and Archaeology”, *Australian Historical Studies*, 42, (2011), s. 336; Antonio Sagona , Mithat Atabay , Richard Reid , Ian McGibbon, (edit.), *ANZAC Battlefield: A Gallipoli Landscape of War and Memory*, Cambridge University Press, 2016; Mithat Atabay, Reyhan Körpe, Muhammet Erat, “Anzak (Arıburnu) Savaş Alanı Üzerine Türkiye, Avustralya ve Yeni Zelanda’nın Ortak Tarihsel ve Arkeolojik Araştırması 2014 Çalışmaları”, 37. *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, 11-15. 05.2014, Erzurum, Ankara (2015), s. 361-376; Reyhan Körpe, “Çanakkale Savaş Alanlarında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar”, 100. *Yılında Çanakkale Savaşları Uluslararası Kongresi*, 21-24. 05.2016, Çanakkale; Reyhan Körpe, “Aynı Coğrafyada İki Savaş: Troia ve Çanakkale Savaşlarının Karşılaştırılması”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 8 (2015), s. 131-160; Reyhan Körpe, “Beşige Tepe-Kumkale Bölgesi Savaş alanları Arkeolojisi”, *Çanakkale 1915*, S. 12 (2102), s. 14-19; Reyhan Körpe, “Dardanos Tabyasında Savaş Alanı Arkeolojisi ve Sonuçları”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 8-9 (2010), s. 57-90.

İncelemesi” ve “Arkeolojik Kalıntılar ve Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Gelibolu Yahudi Cemaati” konularında Yüksek Lisans tez çalışmaları yapmaktadırlar.

Öğrencilerimiz konularıyla ilgili Osmanlı arşivlerinden faydalanacak derece Osmanlıca bilmektedirler. Anabilim dalımızda Osmanlıca dersleri dışında, Osmanlı dönemi kitabelerini okuyabilmeleri için ayrıca Osmanlı Epigrafisi dersleri de okutulmaktadır. Böylece Osmanlıca bilen, Osmanlı tarihi ve arkeolojisi konusunda uzman olan mezunlarımız Osmanlı kültürel mirası ile ilgili çok yönlü çalışmalar yürütecekler, yayınlar yapacaklar ve küresel ölçekte diğer bilim insanlarıyla bu alanda ortak projeleri gerçekleştireceklerdir.

Osmanlı arkeolojisi anabilim dalında halen üç yüksek lisans öğrencimiz eğitime devam etmektedir. Her dönem çok sayıda öğrencinin başvuru yaptığı Osmanlı arkeolojisine son derece titiz bir sınavla sayılı öğrenci alınmaktadır.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Osmanlı Arkeolojisi Doktora/Yüksek Lisans Programı Dersleri	
Yüksek Lisans Zorunlu Dersleri	Alan Uzmanlık Dersi Seminer Arkeolojik Sörvey ve Kazı Teknikleri Osmanlı Arkeolojisinde Teori ve Metot
Yüksek Lisans Seçmeli Dersleri	Kırsal Osmanlı Arkeoloji Araştırmaları Osmanlı Arkeolojisine Giriş Osmanlı Devrinde Seramikçilik Osmanlı Sikkeleri Arkeolojik Buluntular ve Malzeme Bilgisi Osmanlı Devleti Tarihi (1299-1402) Osmanlı Epigrafisi I Osmanlı Epigrafisi II Osmanlı Devletinde Kırsal Yerleşim ve Mimari Osmanlı Devleti'nin Kültürel Coğrafyası Osmanlıca I Osmanlıca II Savaş Alanları Arkeolojisi Anadolu'da Kırsal Yerleşmeler Osmanlı Şehircilik Tarihi Osmanlı Sanatında Akımlar I Osmanlı Sanatında Akımlar II Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığı Osmanlı Arkeolojisinde Arkeometrik Çalışmalar
Doktora Zorunlu Dersleri	Alan Uzmanlık Dersi Seminer Osmanlı Arkeolojisinde Arazi Uygulamaları Ortaçağ Arkeolojisinde Teorik ve Yöntemsel Yaklaşımlar

Doktora Seçmeli Dersleri	<p>Osmanlı Sanatında Patronaj Sorunu I. Osmanlı Sanatında Patronaj Sorunu II Osmanlı Askeri Mimarisi I Osmanlı Askeri Mimarisi II Osmanlı Konut Mimarisi Osmanlı Paleografyası I Osmanlı Paleografyası II Osmanlı Mimarisinde Akımlar I Osmanlı Mimarisinde Akımlar II Osmanlı Saray Mimarisi Osmanlılarda Kervansaraylar ve Şehir Hanları Osmanlı Devrinde Şehircilik ve Köyler Çanakkale Seramikleri Çanakkale Savaşlarının Savaş Alanlarına Etkileri I Çanakkale Savaşlarının Savaş Alanlarına Etkileri II Osmanlı Devletinde Kırsal Yerleşim ve Mimari Geç Antik'ten Osmanlı'ya Savunma Sistemleri Osmanlı Araştırmalarında Etnoarkeolojik Yöntemler Osmanlı Sanatında Tarikat Eşyaları Osmanlı Sanatında Metal İşçiliği I Osmanlı Sanatında Metal İşçiliği II Osmanlı Cam Sanatı Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Anlayışı ve Müzecilik Faaliyetleri Çanakkale Seramikleri</p>
--------------------------	---

KAYNAKLAR

Altınsapan, Erol, Demirel Gökalp Zeliha, Yılmazyaşar Hasan, Gerengi Ali, “2011-2014 Kazıları Işığında Eskişehir Karacahisar Kalesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/10 (2015), s. 621-633.

Arık, M. Oluş, “Türk Kültürüne Yönelik Arkeolojik Araştırmalar ve Kubad Abad Kazısı”, *Profesör Remzi Oğuz Arık Armağanı*, ed. H. Rıdvan Çongur, Ankara 1987-1989, s.71-98.

Arık, M. Oluş, “Türk Kültürüne Yönelik Arkeolojik Çalışmalar ve Sorunları”, *Uluslararası Dördüncü Türk Kültür Kongresi*, Ankara (1999), s. 43-59.

Aslanapa, Oktay, Yetkin, Şerare ve Altun, Ara, *The Iznik Tile Kiln excavations (The Second Season, 1981-1988)*, İstanbul 1989.

Atabay, Mithat, Körpe Reyhan, Erat Muhammet, “Anzak (Arıburnu) Savaş Alanı Üzerine Türkiye, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Ortak Tarihsel ve Arkeolojik Araştırması 2014 Çalışmaları”, 37. *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, 11-15. 05. 2014, Erzurum, Ankara 2015, ss. 361-376.

Baram, Uzi, “The Development of Ottoman Archaeology in Israel: An overview and prospect”, *Historical Archaeology*, 36 (2002), s. 12-29.

Baram, Uzi, Carroll Lynda, “Modernity, Identity, and Materiality across the Ottoman Empire: Putting the Pieces Together”, *Annual Meeting of the Society for Historical Archaeology*, Quebec City, Ocak, 2014.

Baram, Uzi, Carroll Lynda, *A Historical Archaeology Of The Ottoman Empire - Breaking New Ground*, New York 2002.

Bennet, John, Davis Jack L. ve Zarinebaf-Shahr Fariba, “Pylos Regional Archaeological Project, Part III: Sir William Gell's Itinerary in the Pylos and Regional Landscapes in the Morea in the Second Ottoman Period”, *Hesperia*, Vol. 69, No. 3 (2000), s. 343-380.

Bintliff, John “The Archaeology of Ottoman to Early Modern Greece”, Recent Developments in the Long-Term Archaeology of Greece, *Pharos*, Vol. 20 (2014), s. 347-369.

Bouzigard, C. Aimee, “*Archaeological Evidence for the Consumption of Tobacco and Coffee in Ottoman Arabia*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, East Carolina University 2010.

Carvajal, Jose C. ve Palanco Ana, “*The Castle of Ali Pasha at Butrint*”, *Butrint 4, The Archaeology and Histories of an Ionian Town*, edit. I L. Hansen, R. Hodges ve S. Leppard, Oxford 2016.

Curvers, H Hans, *Qala't Tibnin*, Beirut 2000.

Dalanay, Yaman, “Ephesos during the Beylik and Ottoman Periods (14th–16th Century)”, *Die Türbe im Artemision*, edit. S. Ladstätter, *Sonder-schriften des Österreichisches Archäologisches Institut* (SoSchrÖAI), Band 53, (1998), s. 9–17.

Davis, L. Jack, “Contributions to a Mediterranean Rural Archaeology: Historical Case Studies from the Ottoman Cyclades”, *Journal of Mediterranean Archaeology*, 4/2 (1991) s. 131–215.

Doğer, Lale, “İzmir Agorası Kazılarında 17.-19. Yüzyıl Seramik Buluntuları Üzerine Bazı Gözlemler”, *Sanat Tarihi Dergisi*, S. XVII/I (2008), s. 23–54.

Flutur, Alexandru, Hamat Ana-Cristina, Tănase Daniela, “Cercetările Arheologice Preventive În Cetatea Tîmîşoarei, Str. Lucian Blaga, Anul 2014. Raport Preliminar”, *Banatica*, Vol. 25 Issue 1, (2015), s. 225–252.

Foss, Clive, *Byzantine and Turkish Sardis, Archaeological Exploration of Sardis*, Monograph 4, Harvard University Press 1976.

Foss, Clive, *Ephesus After Antiquity: A Late Antique, Byzantine, and Turkish City*, Cambridge University Press 1979.

Frantz, Alison “Turkish Pottery from the Agora”, *The American Excavations in the Athenian Agora: Twenty-First Report. (1942)*, *Hesperia*, XI, 1, s. 1–28.

Given, Michael, “Landholding and landscape in Ottoman Cyprus”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, Vol. 34, No. 1 (2010), s. 38–60.

Grow, Allen Kathryn, “An Ottoman Cemetery in Romania”, *IEMA Travel Grant Reports, Chronika*, Vol. VI (2016) s. 98-104.

Harrison, R. Martin ve Fıratlı, Nezih, “Excavations at Saraçhane in Istanbul: Second and Third Preliminary Reports”, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 20 (1966).

İnalçık, Halil, “Osman Gazi'nin İznik (Nicaea) Kuşatması ve Bafeus Savaşı”, *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. O. Özel, M. Öz, Ankara 2000, s. 301-339.

İnalçık, Halil, “Son Yıllarda Türkiye’de Kaynak Çalışmaları” IX *International Congress of Economics and Social History of Turkey*, Dubrovnik 20-23 Ağustos 2002, TTK Yay., Ankara 2005, s. 1-3.

İnalçık, Halil, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Problemi”, ed. Halil İnalçık, *Osmanlılar Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, İstanbul 2010.

Katalın, Éder, “A Pit From The Ottoman Era in Budapest, Víziváros”, *BUDAPEST RÉGISÉGEI XLVII*, (2014), s. 283-311.

Kovacs, Gyöngyi, “Iznik Pottery in Hungarian Archaeological Research”, *Turkish Flowers*, Studies on Ottoman Art in Hungary, edit. I. Gerelyes, Budapest 2005, s. 69-86.

Kovacs, Gyöngyi, “Ottoman Copper Vassels from Sites in Hungary and Slovakia Bearing Owner’s Marks”, *Ottoman Metalwork in the Balkans and in Hungary*, edit. I. Gerelyes ve M. Hartmuth, Budapest 2015, s. 145-162.

Koyuncu, Aşkın, “Osmanlı Kimliği Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, S. 1 (2004), s. 201-212.

Körpe, Reyhan, “Aynı Coğrafyada İki Savaş: Troia ve Çanakkale Savaşlarının Karşılaştırılması”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 8 (2015), ss. 131-160.

Körpe, Reyhan, “Beşige Tepe-Kumkale Bölgesi Savaş alanları Arkeolojisi”, *Çanakkale 1915*, S. 12 (2102), ss. 14-19.

Körpe, Reyhan, “Çanakkale Savaş Alanlarında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar”, *100. Yılında Çanakkale Savaşları Uluslararası Kongresi*, 21-24. 05. 2016, Çanakkale.

Körpe, Reyhan, “Dardanos Tabyasında Savaş Alanı Arkeolojisi ve Sonuçları”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 8-9 (2010), s. 57-90.

Ladstätter, Sabine, Die Türbe im Artemision, *Sonderschriften des Österreichisches Archäologisches Institut (SoSchrÖAI)*, Band 53, Wien 1998.

Lászay, Judit ve Papp Adrienn, “Archaeological excavation and wall exploration in Rudas bath”, B. Zoltan (ve diğerleri) (edit.), *Archaeological Investigations in Hungary 2004*, Budapest 2005, s. 5-22.

Macchiarella, Gianclaudio ve Tütüncü Mehmet, “The Ottoman Cultural Heritage of Delvina (Southern Albania)”, *Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 19-21 Ekim 2011, (2012), s. 549-558.

Mitrevski, Dragi, *The Ottoman Fortress of Skopje*, Skopje 2010.

Murray, Priscilla ve Kardulias P. Nick, "A Modern-Site Survey in the Southern Argolid, Greece", *Journal of Field Archaeology*, Vol. 13 (1986) s. 21-41.

Özer, Mustafa, "Edirne Yeni Saray Kazısı (Saray-Cedid-i Amire) 2010 Yılı Çalışmaları", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII/1 (2014), s. 39-66.

Petersen, Andrew, "The Ottoman archaeology and architecture of Bulgaria", *HERITAGE TURKEY*, Vol. 5 (2015), s. 40-77.

Petersen, Andrew, *The medieval and Ottoman Hajj Route in Jordan*, Oxford, 2012.

Pfeiffer-Taş, şule, "Funde und Befunde aus dem Schachtbrunnen im Hamam III in Ayasuluk/Ephesos", *Archaeologische Forschungen*, Band 16, Wien 2010.

Pfeiffer-Taş, şule, "Reste einer Keramikwerkstatt aus dem 14. Jh. In Ayasuluk/Ephesos", *Anzeiger*, 146. Jahrgang (2001) s. 91-154.

Pradines, Stéphane, "Note préliminaire sur un atelier de pipes ottomanes à l'est du Caire", *Cahiers de la céramique Egyptienne*, n°7, IFAO, Le Caire (2004), s. 281-291.

Robinson, Rebecca "Tobacco Pipes of Corinth and of the Athenian Agora", *Hesperia* 54, (1985), s. 149-203.

Robinson, Rebecca "Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos. *Mitteilungen* 98, (1983), s. 265-285.

Sagona, Antonio, Atabay Mithat, Reid Richard, (edit.), *ANZAC Battlefield: A Gallipoli Landscape of War and Memory*, Cambridge University Press 2016.

Sagona, Antonio, Atabay Mithat, Reid Richard, McGibbon Ian, MacKie Chris, Erat Muhammet ve Birkett-Rees Jessie, "The ANZAC [Arburnu] Battlefield: New Perspectives and Methodologies in History and Archaeology", *Australian Historical Studies*, 42 (2011), s. 336.

Sevin, Veli, Arslan Sevin Necla, Aşan Muhammet Beşir, "Harput Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları 2005-2007", Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, *Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu*, Elazığ 23-25 Mayıs 2013, s. 789-806.

Simpson, St John, “Smoking Across Iraq”, *Scritti in memoria di Paolo Fiorina*, edit. A. Invernizzi, Alessandria, 2013.

Slaus, Mario, Novak Mario, Vyroubal Vlasta, ve Bedic Zeljka, “The Harsh Life on the 15th Century Croatia–Ottoman Empire Military Border: Analyzing and Identifying the Reasons for the Massacre in Cepin”, *American Journal of Physical Anthropology*, No. 141, (2010), s. 358–372.

Sudár, Balázs, “Bektaşi Monasteries in Ottoman Hungary (16th—17th Centuries)”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 61, No. 1/2 (2008), s. 227–248

Takaoğlu, Turan, “Ethnoarchaeology in Turkey: A historical approach”, *Ethnoarchaeological Investigations in Rural Anatolia*, 1 (2007), s. 15–37.

Takaoğlu, Turan, “The Living Ottoman Past: Rethinking Ethnoarchaeology in Turkey”, *Contesting Ethnoarchaeologies Traditions, Theories, Prospects*, edit. A. Marciniak, N. Yalman, Ankara (2004), s. 227–240.

Vionis, Athanasios, “The archaeology of ottoman villages in central Greece: Ceramics, housing, and everyday life in post-medieval rural Boeotia”, edit. A. Erkanal-Öktü, E. Özgen, S. Günel, *Studies in honor of Hayat Erkanal: Cultural reflections*, İstanbul (2006), s. 784–800.

Vionis, Athanasios, *A Crusader, Ottoman, and Early Modern Aegean Archaeology*, Built Environment and Domestic Material Culture in the Medieval and Post-Medieval Cyclades, Greece (13th – 20th Centuries AD), Leiden 2012.

Waksman, Sylvie Yona, “Medieval Ceramics from the Türbe: an Archaeometric Viewpoint”, *Die Türbe im Artemision*, S. Ladstätter (edit.), *Sonderschriften des Österreichisches Archäologisches Institut (SoSchrÖAI)*, Band 53 (1998), s. 293–312.

Walker, J. Bethany, DeVries Bert, LaBianca S Øystein, Avissar Miriam, Khalaf MarwanAbu, Salem Hamed ve Smadar Gabrieli Ruth, “Reflections of Empire: Archaeological and Ethnographic Studies on The pottery of the Ottoman Levant”, *The Annual of the American Schools of Oriental Research*, B. J. Walker (edit.) Vol. 64, Boston 2009.

Williams, Hector, “Medieval and Ottoman Mytilene”, J. Bintliff ve H. Stoger (Edit.), *Medieval and post-medieval Greece*, Oxford, 2009, s. 107–114.

Yenişehirlioğlu, Filiz, “L’archeologie historique de l’Empire ottoman: Bilan et perspectives”, *Turcica*, 37 (2005), s. 245–265.

Yılmaz, Gülgün, “Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazılarında Bulunan Erken Osmanlı Seramikleri - I”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, S. 9 (2009), s.25-41.

Yılmaz, Gülgün, “Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazılarında Bulunan Erken Osmanlı Seramikleri – II”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, S. 10 (2010), s. 39-56.

Yılmaz, Zülküf, Uysal Ali Osman, “Demirköy Fatih Demir Dökümhanesi 2003 Yılı Araştırma ve Kazı Çalışmaları”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, S. 6 (2006), s. 53-66.

Zarinebaff, Fariba - Bennett John ve Davis Jack “Ottoman studies and archaeology in Greece”, edit. F. Zarinebaff, J. Bennett ve J. Davis, An historical and economic geography of Ottoman Greece: The southwestern Morea in the early 18th century Princeton: American School of Classical Studies at Athens, *Hesperia Supplement*, Vol. 34 (2005), s. 1–8.

Zervos, Orestes - Rohn Arthur – Barnes Ethne ve Sanders Guy, “An Early Ottoman Cemetery at Ancient Corinth”, *Hesperia*, 78, No. 4 (2009), s. 501-615.

